

OPRACOWANIA

lektur uzupełniających

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

IKAR

Streszczenia i problematyka lektur

Charakterystyki bohaterów

Analizy i interpretacje wierszy

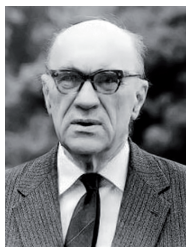

Odpowiedzi na pytania z testów i sprawdzianów

Jarosław Iwaszkiewicz

Literatura
wojenna

BIOGRAFIA

Jarosław Iwaszkiewicz (pseudonim *Eleuter*) urodził się **20 II 1894 roku** w Kalniku pod Kijowem, zmarł **2 III 1980 roku** w Warszawie. Prozaik, poeta, dramatopisarz, eseista i tłumacz. Urodzony w środowisku kresowej inteligencji szlacheckiej, kultywującej tradycje patriotyczne, wychowywał się w klimacie kultury zarówno polskiej, jak i rosyjskiej, a także ukraińskiej. Po przybyciu do Warszawy w roku 1918 został współzałożycielem grupy poetyckiej Skamander. Lata okupacji spędził w kraju, w Stawisku. Jego dom był ośrodkiem spotkań o charakterze literackim oraz miejscem dys-

kusji twórców. Po wojnie był redaktorem czasopisma „Twórczość” i prezesem Związku Literatów Polskich.

Prozą Iwaszkiewicza rządzi zasada kojarzenia przeciwieństw (np. życie – śmierć, miłość – nienawiść, pamięć – czas) i nadawanie ogólnego sensu losom postaci, które kreśli wyraziście i obdarza bogatym życiem psychicznym oraz wrażliwą świadomością. Jego bohaterowie osadzeni są w świecie pełnym uroku, który staje się tłem wydarzeń. Prawie zawsze towarzyszy im poczucie tragizmu ludzkich losów.

Iwaszkiewicz jest autorem licznych zbiorów poezji, np.: *Oktostychy*, *Dionizje*, *Warkocz jesieni*; opowiadań: *Panny z Wilka*, *Brzezina*, *Młyn nad Utratą*; powieści: *Czerwone tarcze*, *Zmowa mężczyzn*, *Sława i chwała* oraz dramatów: *Lato w Nohant*, *Kochankowie z Werony*. *Tragedia romantyczna w trzech aktach*.

Ikar

CZAS AKCJI

Akcja opowiadania rozgrywa się w piękny wieczór czerwca **1942 lub 1943 roku**.

MIEJSCE AKCJI

Warszawa, róg ulicy Trębackiej i Krakowskiego Przedmieścia. Narrator (autor) stoi na przystanku tramwajowym, wśród tłumu innych pasażerów czekających na przyjazd tramwaju. Narrator widzi przed sobą pomnik Mickiewicza, kościół Karmelitów oraz okoliczne sklepy. Na wszystkich ławkach siedzą ludzie, rozkoszując się nastrojem pogodnego wieczoru.

BOHATEROWIE

Narrator – jeden z mieszkańców Warszawy, doskonały obserwator, upaja się letnim zmierzchem, który jest chwilą wytchnienia w koszmarze wojennej rzeczywistości. W jego relacji nie ma wiele oznak trwającej wojny – mówi jedynie o tramwajach przeznaczonych tylko dla Niemców. Jego **reakcja na tragedię chłopca** świadczy o tym, że jest wrażliwy i spogląda na rzeczywistość inaczej niż przeciętni ludzie. Obserwuje wnikliwie całe zajście, stara się wczuć w przeżycia chłopca, który staje się mu bliski do tego stopnia, że nadaje mu nawet imię – „Michaś”. **Wyobraża sobie jego dom, rodziców**, nie może zrozumieć **okrucieństwa**, które go nagle spotkało. **Żywo odczuwa jego niezawinione cierpienie**.

„Michaś” – piętnasto- lub szesnastoletni chłopiec z książką, który nieostrożnie wchodzi na jezdnię prosto pod koła samochodu gestapo. Robi to nieświadomie, jest pochłonięty lekturą. Trzeba pamiętać, że czas okupacji to okres, kiedy czytanie polskich książek było surowo

zabronione – Polacy mieli stać się nacją „niewolników”, dlatego okupanci niszczyli warstwę inteligencji i zabraniali młodym się kształcić. Nauczanie odbywało się w konspiracji, czyli w ukryciu. Prawdopodobnie do konspiracyjnych uczniów należał „Michaś”, który zachwycony treścią książki nie przestał jej czytać w drodze do domu. Zapłacił za to życiem.

Bohater zbiorowy – mieszkańcy Warszawy, ludzie zgromadzeni na przystanku tramwajowym, siedzący na ławkach, sprzedawcy różnych towarów i zwykli przechodnie pochłonięci własnymi sprawami i problemami. Nikt z nich nie zauważył, co się stało z „Michasiem”. Zobojętnienie na zło i krzywdę to znak wojny i okupacji, które spowodowały zanik współczucia oraz odruchu niesienia pomocy.

NARRACJA

W opowiadaniu występuje narrator pierwszoosobowy, który opowiada o zdarzeniu z udziałem „Michasia” z pozycji **świadka, obserwatora**. Relacjonuje gesty, ruchy chłopca, nie słyszy jednak jego słów, może jedynie się ich domyślać. Dotyczy to także czytanej przez chłopca książki. To tragiczne wydarzenie z czasów okupacji i związane z nim przeżycia wywołują skojarzenie z obrazem Pietera Bruegla *Pejzaż z upadkiem Ikar*. To sugeruje też, że **narrator jest tożsamy z autorem**.

GATUNEK I KOMPOZYCJA

Utwór Iwaszkiewicza to **opowiadanie** (jeden bohater – „Michaś”, jeden wątek – wypadek bohatera). Składa się ono z trzech części:

I. Opis obrazu Bruegla.

II. Relacja z wydarzeń w Warszawie w czerwcu 1942 lub 1943 roku (do słów: *skierowała się w stronę Alei Szucha*).

III. Refleksja.

PLAN WYDARZEŃ

1. Opis obrazu Bruegla.
2. Narrator na przystanku tramwajowym – obserwacja otoczenia.
3. Pojawienie się „Michasia” z książką.
4. Przejazd i zatrzymanie się karetki gestapo.
5. Brak reakcji tłumu.
6. Refleksje narratora.

STRESZCZENIE

Istnieje obraz Pietera Bruegla zwanego Starszym zatytułowany *Ikar* (w oryginale *Pejzaż z wypadkiem Ikar*). Przedstawia on chłopca orzącego ziemię, pastucha pasącego stado oraz rybaka wyciągającego z morza sieci. W oddali widać spokojne miasto, a na morzu statek z rozwiniętymi żaglami. Trzeba się dobrze przyjrzeć obrazowi, żeby w samym rogu dostrzec dwie wystające z wody nogi i kilka piór unoszących się nad powierzchnią morza. Śmierci Ikar, śmiałka, który przyprawiwszy sobie skrzydła, wzleciał ku słońcu, nie dostrzegł nikt. Zauważył ją tylko poeta lub malarz i w swoim dziele przekazał potomności.

Obraz ten kojarzy się narratorowi ze zdarzeniem, którego był świadkiem w czerwcu 1942 lub 1943 roku. Był piękny letni wieczór, ulice Warszawy wypełniał tłum cywilów. Nigdzie nie widać było niemieckich mundurów i niewiele wskazywało na to, że trwa

okupacja. Narrator stał na przystanku tramwajowym na rogu ulicy Trębackiej i Krakowskiego Przedmieścia.

W pewnym momencie narrator dostrzegł piętnasto- lub szesnastoletniego chłopca, który z książką w ręku wynurzył się zza czerwonego tramwaju. Zatopiony w lekturze przystanął na wysepce, nie zwracając uwagi na otoczenie. Nagle, nie podnosząc głowy, ruszył z wysepki na jezdnię, wprost pod koła samochodu, który ze zgrzytem hamulców skręcił gwałtownie, by uniknąć przejechania przechodnia. Młodzieniec próbował ominąć pojazd, ale drzwi otwały się i na jezdnię wyskoczyli dwaj mężczyźni w mundurach gestapo. Jeden z nich krzyczał, a drugi szyderczym gestem zaprosił „Michasia” do środka. Chłopak zawstydzony kręcił jakby przepraszająco głową, pokazywał na książkę. Żandarm zażądał od niego kenkarty (okupacyjny dowód osobisty) i gwałtownie pchnął go do auta. Trzasnęły drzwi i karetka odjechała szybko w kierunku Alei Szucha.

Narrator rozejrzał się dookoła i ze zdumieniem stwierdził, że nikt nie zauważył tego zdarzenia. Stojące obok niego kobiety dalej spierały się o numer tramwaju, dwaj mężczyźni zapalali papierosa, sprzedawczyni cytryn zachwalała swój towar, chłopcy biegli przez ulicę za odjeżdżającymi tramwajami. Tylko on, narrator, widział, że „Ikar utonął”. Jeszcze długo stał w miejscu, rozmyślając o „Michasiu”, bo takie imię nadał nieznanemu chłopcu. Miał nadzieję, że on powróci. W wyobraźni widział jego dom i rodziców, oczekujących na jego powrót. Nie mógł pogodzić się z myślą, że najbliżsi nigdy nie dowiedzą się, jak zginął ich syn. Poruszyło go do głębi bezmyślne okrucieństwo tego porwania. Znając okupantów, przypuszcza, że chłopak nie wyjdzie żywy z tej „przygody”. Uświadomił sobie też, że ci, którzy ginęli w walce, przynajmniej mogli czerpać pociechę z tego, że ich śmierć ma sens, bo wiedzieli, za co giną. Wielu jednak było takich jak *jego Ikar* – ich śmierć „tonęła” w morzu zapomnienia.

Nadszedł wieczór i miasto powoli pogrążyło się w niespokojnym, niezдоровym śnie. Narrator ruszył w kierunku domu, a w jego myślach wciąż pojawiał się obraz „Michasia” kręcącego głową, jakby próbował nieporadnie się usprawiedliwić.

PROBLEMATYKA

LOS „MICHASIA”

Nastoletni chłopiec zaczytał się w książce i wszedł nieopatrznie przed maskę nadjeżdżającego samochodu gestapo. Został za to zabrany do więzienia. Za swą **nieostrożność i beztroskę** zapłacił prawdopodobnie najwyższą cenę. W czasie okupacji należało uważać niemal na każdy krok. Postępowanie „Michasia” jest **naturalne, zgodne z wiekiem i prawem młodości – nienormalna jest wojna i okupacja**.

Trudno oskarżyć o śmierć „Michasia” konkretne osoby. **Winne tej tragedii są te ludzkie wady i postawy, które zdecydowały o narodzinach systemów totalitarnych i wybuchu wojny** – faszyzm, chęć dominacji, żądza władzy i bogactw, przemoc, agresja, pogarda wobec drugiego człowieka i innego narodu.

O losie „Michasia” zdecydował w dużym stopniu także przypadek, ślepy los. Gdyby chłopiec wszedł na jezdnię minutę wcześniej lub później, nie spotkałby się z samochodem gestapo. Takich „gdyby” jest o wiele więcej – gdyby nie wziął ze sobą książki, gdyby nie czytał jej na ulicy, gdyby to była inna książka... To skłania do refleksji, że często **nasz los jest nieznaną i nie od nas zależy, jak potoczy się nasze życie**. Filozoficzne przesłanie opowiadania jest więc pesymistyczne.

PODOBIEŃSTWO TREŚCI OPOWIADANIA I MITU O DEDALU I IKARZE

Dedal – ateński architekt i wynalazca, przebywający na Krecie pod rządami króla Minosa. Wybudował tam m.in. labirynt – dom-więzienie dla Minotaura, potwornego pół człowieka, pół byka. Stał się też powiernikiem licznych sekretów władcy. Dlatego też Minos odmówił zgody na powrót Dedala i jego syna Ikara do Aten. Jediną drogą ucieczki było niebo. Dedal skonstruował więc dwie pary skrzydeł z ptasich piór połączonych woskiem. Obaj z Ikarzem wzbili się na nich w górę. Początkowo lot przebiegał bez zakłóceń. Niestety młodzieniec, zachwycony pędem powietrza i oczarowany niezwykłością sytuacji, zapragnął wzlecieć wyżej, ku słońcu. Uczynił tak mimo przestróg ojca. Promienie słoneczne roztopiły wosk i skrzydła rozpadły się. Ikar runął do morza, które od jego imienia nazwano Morzem Ikaryjskim (morze wokół wyspy Samos), zaś wyspę, na której Dedal pochował szczątki syna – Ikarię.

Zarówno młody bohater mitu, jak i bohater opowiadania **stracili życie, realizując swoje marzenia**. Chłopiec opisany przez Iwaszkiewicza tak zatopił się w lekturze, że nie zauważył w porę niebezpieczeństwa. Nie wiemy, co czytał – może była to wciągająca powieść, a może zakazana książka, z której się uczył. Tak czy inaczej ta lektura sprawiła, że zapomniał o tragedii wojny, oderwał się od świata, w którym dominuje zło, zniewolenie, ograniczenia, ciągła niepewność, czy przeżyje się następny dzień. Za tę chwilę zapomnienia zapłacił prawdopodobnie życiem.

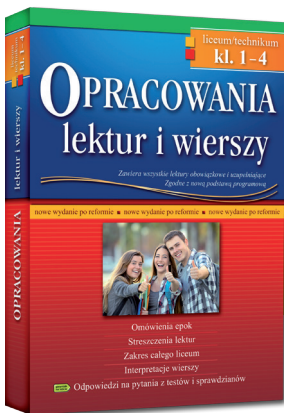
Mityczny Ikar także pragnął wolności. Uciekał z Krety, na której pozostawał z ojcem pod przymusem. Ponadto chciał przeżyć wyjątkową przygodę, miał możliwość spełnić odwieczne ludzkie marzenie o lataniu. Był świadom, że nikt wcześniej tego nie zrobił. Zginął, ponieważ dał się ponieść entuzjazmowi i zapomniał o niebezpieczeństwie.

Ze względu na te **podobieństwa** Iwaszkiewicz zatytułował swoje opowiadanie *Ikar*.

PODOBIEŃSTWA TREŚCI OPOWIADANIA I OBRAZU BRUEGLA

Malarz skoncentrował się na ostatnim etapie upadku mitycznego bohatera. Pokazał nie lot, ale jego tragiczne zakończenie – upadek chłopca do wody. Obraz ma jasną wymowę: nikt nie widzi tonącego idealisty. Wszyscy są zajęci własnymi sprawami. Nawet sam autor obrazu umieścił bohatera z boku, namalował jedynie parę nóg wystających jeszcze z fal, co sprawia, że oglądającemu także trudno odnaleźć ślad Ikara. Tym samym widz zostaje usytuowany wśród namalowanych postaci i też w pierwszej chwili nie zauważa Ikara.

Iwaszkiewicz także opisuje obojętność ludzi na tragedię „Michasia” – nikt nie dostrzegł tego zdarzenia, nikt się tym nie zainteresował. **Tylko artyści, malarz i pisarz, zauważyli śmierć swoich bohaterów**. Na tym polega podobieństwo między obrazem i opowiadaniem. Być może w tej analogii pisarz zawarł też ukryte pytanie do czytelnika – czy on również nie zauważyłby „Michasia”, gdyby wraz z narratorem znalazł się wtedy na warszawskiej ulicy? Być może więc warto podjąć próbę refleksji nad własną wrażliwością i postrzeganiem świata?

Lektury obowiązkowe znajdziesz w książce
Opracowania lektur i wierszy – liceum/technikum klasy 1–4!

Kup na www.greg.pl

Autorzy:

Zespół redakcyjny Wydawnictwa GREG

Wykorzystano materiały: Katarzyny Cwiękały, Katarzyny Dudy-Kapturek, Anny Marzec, Anny Popławskiej, Dariusza Pietrzyka, Wojciecha Rzehaka, Doroty Stopki, Barbary Włodarczyk

Korekta i redakcja:

Agnieszka Antosiewicz, Katarzyna Curyło, Karolina Rymut-Kościelniak, Agata Tondera, Maria Zagnińska

© Copyright by Wydawnictwo „GREG”

31-979 Kraków, ul. Klasztorna 2B

tel. 12 680-15-50

www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy **GREG**® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Znak słowno-graficzny **Pewniak na teście**® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa „GREG”. Dotyczy to także przenoszenia danych do systemów komputerowych, wykonywania fotokopii i mikrofilmów.

Wykorzystano zdjęcia:

Giovanni Boccaccio – Cornelis van Dalen the Younger/Tiziano Vecellio/artgallery.yale.edu/collections/objects/35778/
Public Domain; Mikołaj Rej – Jan Gwalbert Olszewski/Domena Publiczna; Ignacy Krasicki – Antoni Oleszczyński/Dzieła
Krasickiego/Domena Publiczna; Julian Ursyn Niemcewicz – Antoni Brodowski/www.pinakoteka.zaszcianek.pl/Domena
Publiczna; Stanisław Staszic – Władysław Barwicki/Domena Publiczna; Stanisław Trembecki – Jan Chrzyciel Lampi/
www.christies.com/Domena Publiczna; Adam Mickiewicz – Culture.pl/Gallica/Domena Publiczna; Juliusz Słowacki –
James Hopwood/www.polona.pl/Domena Publiczna; Maria Konopnicka – Leopold Bude/Polona.pl/Domena Publiczna;
Eliza Orzeszkowa – Władysław Podkowiński/archiv.ucl.cas.cz/Domena Publiczna; Henryk Sienkiewicz – Domena
Publiczna; Joseph Conrad – George Charles Beresford/Domena Publiczna; Jarosław Iwaszkiewicz – Domena Publiczna;
Witold Pilecki – Domena Publiczna; Friedrich HYPERLINK „https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Paintings_by_
Friedrich_D%C3%BCrennatt”Dürrenmatt – Elke Wetzig/CC BY-SA 3.0/Wikimedia Commons; Stanisław Grochowiak –
CAF/Sokołowski/Trybuna Robotnicza/Domena publiczna; Julia Hartwig – Mariusz Kubik/CC BY 3.0/Wikimedia Commons;
Edward Stachura – Domena Publiczna; Ryszard Krynicki – Mariusz Kubik/CC BY 3.0/Wikimedia Commons; Adam
Zagajewski – Frankie Fouganthin/CC BY-SA 4.0/Wikimedia Commons.

Layout i skład:

Pracownia Słowa

Okładka:

Pracownia Słowa